

ANISZI KÁLMÁN

„Petőfi Világszabadsága”

Erdélyi emlékek – 1956 fókuszából

Hetedikes voltam, amikor a tiszteletes úr váratlanul benyitott hozzánk.

– Aztán gondolkodtak-e azon, mi legyen a gyermekből? – kérdezte apámtól.

– Gondolkozni gondolkodtunk, de...

– A papi hivatás állna hozzá legközelebb – vágott közbe a lelkipásztor.

Anyám a lacikonyhából kapcsolódott a véleménycserébe: – Nincs ahhoz nekünk tehetségünk, tiszteletes úr. Az a legfontosabb, hogy egy jó szakma legyen a gyermek kezében. A szabóságot kéne kitanulnia: télen a jó melegben, nyáron meg nem kéne, hogy izzadjon a hőségben.

De az élet úgy hozta, hogy ugyanazon év szeptemberében már a Fémipari Szakiskola diákja voltam Nagyváradon. Ötvenhat kora őszén sárgaságot kaptam. Rövid kórházi kezelés után szigorú diétára fogtak. Betegszabadságra a szülőfalumba mentem. Októberben Magyarországon kitört a forradalom. A falu felbolydult. A férfiak naponta négyszer-ötször beugrottak a kocsmába megtudakolni, mi történt, hogy alakulnak az események. Majd mindnyájan azt remélték, visszacsatolnak bennünket Magyarországhoz, hiszen Magyarkakucs, ez az Árpád-kori kis település mindössze negyven kilométerre esett a magyar határtól. De hiába volt a felfokozott érdeklődés, az emberek kósza híreken kívül mást nemigen tudtak meg. Egyetlen rádió sem volt a faluban. Én akkorra egy aranykezü osztálytárstól és jó baráttól megtanultam a legegyszerűbb rádiókészülék összeszerelésének tudományát. Felbumliztam Váradra. Az üzletből fülhallgatót, kristálydetektort, negyven méter antenahuzalt vásároltam, kis szerencsével az ócskapiacra kondenzátorhoz és más szükséges alkatrészekhez is hozzájutottam. Hazatérve összeállítottam egy kristálydetektoros rádiót. Így falusfeleim tölem tudtak meg egyet-mást a forradalmi eseményekről. Nagy Imre miniszterelnök híres bejelentését – „...Csapatunk harcban állnak...” – is kis készülékemen hallgattam. 1957-ben újdonsült szakmunkásként bará-

tommal Nagybányára helyeztek, az aranybánya üzemébe. Ultramodern műhely volt, de csöppnyi kezdő fizetésünkből, amelynek a fele albérletre ment el, sehogyan sem tudtunk kijönni. Gézával (ő volt a mester, én a segédje), aki akkor már „lámpás” sípládákat is tudott készíteni, eldöntöttük, hogy rádiókat fogunk összeeszkábálni, amelyeknek az árából valahogy csak megélünk. Üzletekből, alkalmi ócskapiaci árusoktól, pókhálós padlások poros zugaiból gyűjtöttük, szedtük össze a nélkülözhetetlen hozzávalókat. Hamarosan jobban is ment sorunk, mert eladogattuk a hangos dobozokat. De a csikó nem futott sokáig, mert valaki feljelentett bennünket. Épphogy hazaérkeztünk a munkából, amikor lecsapott ránk két rendőr:

– Hol, kitől vettétek az alkatrészeket? Hány készüléket csináltatok? Hányat adtatok el? Kiknek? Ismeritek őket?

Záporoztak a számonkérő kérdések. A beosztott rendőr minden adatot feljegyzett. A szobában szét-szórtan heverő vagyunkánkat rögvest elkobozták, s még aznap el kellett tűnnünk az albérletből. Akkor ijedtünk meg igazán, amikor másnap a munkahelyen elmeséltük a történeteket a kollégáknak.

– Szerencsétlenek, hát tudjátok ti, mit csináltatok? Rádiót készíteni, és eladni 1956 után?! Te jó Isten!...

Harmadnapra berendeltek az őrre, ahol szörnyen ránk ijesztettek. Keményen megfenyegettek, és csak a Jóisten és/vagy a jó szerencse mentett meg attól, hogy nem kerültünk rács mögé. Szűk esztendővel később már Váradon dolgoztam a fűtőházban, ahol gőzmozdonyokat generáloztunk.

Romániában a párthatalom valamivel később, 1957-ben kezdte el a meghurcolásokat, letartóztatásokat, kivégzéseket. Egyik osztálytársamat szemünk láttára, az osztályteremből vitte el két szekus. Tíz évvel később találok vele: félig ősz volt, félig kopasz. Sok mindenről beszélgettünk, de börtönveiről hallgatott, mint a sír. Udvari Bandinak mindössze annyi „bűne” volt, hogy tagja volt a nagyváradai Szabadságra Vágyó Ifjak Szövetségének (SZVISZ). Sok diákot és oktatót távolítottak el, fogtak le akkor. Az egyik tanárnak sikerült egerutat nyernie. Svédországban él.

Sötét évek jöttek, súlyos megtorlások következtek, amelyeknek igazi célja a magyarok megfélemlítése, és az Erdélyben élő magyarok számának csökkentése volt. Erich Bergel, kiváló karmester például, azért kapott hét évet, mert „vallásos műveket” (Haydn, Händel) dirigált a brassói Fekete templomban. Együtt vágta a nádat Páskándi Gézával a Duna-deltában.

Jó egészséget és munkakedvet kívánva számára, ezzel az írásával köszöntjük október 14-én 80. életévét betöltő szerzőnket!

1957-ben hirtelen néhány szekus tiszt jelent meg az iskolánkban. A diákokat és a tanári kart azon nyomban betेरelték a díszterembe. A pedagógusok parancsba kapták: nagygyűlést kell tartani a magyar (ellen)forradalmat és a vele rokonszenvezőket elítélendő. Osztályunkból engem jelölt ki az osztályfőnöknő („Maga jobban tud beszélni, és azt is jobban tudja, mit kell mondani!”). Akiket kipécézték felszólalásra, azokat elszigetelték a díszterem első padosorába. Következett két üres padosor, s csak azután a tömeg. Hozzám lépve az egyik tiszt azt mondta: – El kell ítélnie a magyar ellenforradalmat és volt osztálytársát büneieit!

Nyűszítettem kiszolgáltatottságomban. – Mitévő legyek? Én Bandit biztosan nem fogom elmarasztalni, és a magyar forradalmat sem – fogadkoztam. – De akkor hogy legyen? Felkísértek a színpadra, és elkezdtem habogni a szabadság szépségéről, mindenható erejéről, az elbukott és mégis dicsőséges magyar szabadságharcokról. Aztán eszembe jutott Petőfi „világszabadsága”... Befejezve mondókámat, már az üresen hagyott padosorok mögé ülhettem. Valamivel később éreztem, hogy valaki veregeti a vállam. Hátranéztem, láttam, hogy a magyartanárom előrehajolt, és a fülembe súgta: – Jó voltál, szépen beszéltél.

Szavai a megváltás erejével hatottak rám.

Jóllehet, az alábbiak időben később estek meg, de az egykori párthatalom drákói döntéseinek egyenes következményei voltak. 1969-ben végeztem Kolozsvárt a Babeş–Bolyai Tudományegyetem filozófia szakán. Jászvásáron osztottak szét bennünket. Amikor a bizottság elé kerültem, még két tanársegédi hely volt a felsőoktatásban. Egy a marosvásárhelyi Orvosi Gyógyszerészeti Egyetemen, a másik pedig a jászvásári műegyetemen. Vásárhelyt kértem, de nem kaptam meg. Az utánam következő, börtönviselt oltyánnak adták. Harmadnap Marosvásárhelyen az Orvosi Gyógyszerészeti Egyetem elméleti tanszékének tanszékvezető professzorától tudtam meg az igazságot. Négyszemközti beszélgetésünkön szó szerint ezt mondta: – Kedves kolléga, nagyon sajnálom, hogy nem maga került hozzánk, de tudnia kell, hogy mi kora tavasszal kemény ukázt kaptunk Bukarestből, hogy ide mindenképpen román ajkú végzöst kell felvennünk, mert erősíteni kell a román nyelvű oktatást az

egyetemen. S még az sem baj, ha az illető nem filozófiát végzett.

Ez 1969-ben történt, és közel félszáz évvel később, ma sincs önálló magyar nyelvű orvosi egyetem Marosvásárhelyen. Mert nincs erre irányuló politikai akarat. Ugyanabban az évben ugyanazon okból utasította el a rektor a felvételemet a kolozsvári műegyetemre: – Nu-mi mai trebuie inca un bozgor. Vagyis: – Nekem nem kell ide még egy bozgor (magyar).

1970 elején újságíró-bojtár lettem a kolozsvári napilapnál. Bő fél év múlva – egy volt kedves kolléga hirtelen halála miatt – meghívtak vendégtanárnak a kolozsvári Képzőművészeti Egyetemre. Akkor huszonhat magyar hallgatóm volt. Tizenöt évvel később, 1985-ben már csak két magyar diákot vizsgáztathattam le. Kijöve a vizsgateremből, a titkárnő visszafogottan közölte velem: – Tanár elvtárs, most érkezett az ukáz a minisztériumból, hogy a jövő tanévtől csak egy nyelven lehet tanítani az elméleti tárgyakat.

Másnap benyújtottam lemondásomat, de a rektor – akiről 1989 decemberében kiderült, hogy másodállásban szekus ezredes volt – nem írta alá a kérelmemet.

– Menjen fel a miniszterhez – mondta. – Ha ő aláírja...

A miniszter csodálkozva kérdezte: – Miért akar elmenni? Nem látja maga, hogy mások hogy könyökölnek, hogy bekerüljenek a felsőoktatásba?

– Azért megyek el – válaszoltam –, mert fölöslegessé tettem.

– Kicsoda?

– Azt hiszem, Ön, miniszter úr – arcátlankodtam, mert Gáll Ernő főszerkesztő – a volt professzorom, akinél később doktoráltam – előző nap megígérte, hogy felvesz a folyóirathoz, a Korunk filozófia és társadalomtudományok rovatvezetőjének.

Végül a miniszter álsajnálkozással aláírta az elbocsátó kérelmet. A doktori diplomámat közel három évig nem adta át a bukaresti nosztrifikáló bizottság, mert *A felvilágosodás kori erdélyi magyar értelmiség ethosza* című disszertációmban nem foglalkoztam a román „felvilágosítókkal”. (Az ortodox világban – egy-két gyér pislákolástól eltekintve – nem volt illuminista mozgalom).